

אמונת חיים

גליון שבועי לתורה וחסידות שע"י מוסדות קראלי בארה"ק

גליון שפח ♦ ראש השנה תשפב

ערשב"ק נצבים תשפ"א

דברי אלוקים חיים
מרן רבינו הגה"ק זיע"א

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם ראשיכם שביטיכם זקניכם ושוטריכם כל איש ישראל, טפכם נשיכם וגו', לעבדיך בבית ה' אלוקיך וגו'.

הנה ברוב השנים הפרשיות נצבים וילך הם מחוברים ובה מסיימים את השנה והטעם כתבו משום דברשת כי תבא יש בה הקללות שבתוכה, וקורין אותה משום שיהיה "תכלה שנה וקללותיה" ומשום הכי קורין נצבים וילך בין פרשת כי תבא שבו התוכחה לבין השנה החדשה בכדי ליתן הפסק בין הקללות להשנה החדשה, שלא יגמר השנה עם התוכחה.

אלא דלפעמים יוצא שמפרידין בין ב' הפרשיות האלו והיינו כשיש ב' שבתות בין ראש השנה לסוכות בלא יום טוב שאז מטות מסעי הם מחוברים ואז הפרשיות נצבים וילך הם נפרדים, משא"כ ברוב השנים הם נחשבים כפרשה אחת משום שהם מחוברים.

ולבאר הענין למה פרשת נצבים הוא החוצצת בין פרשת התוכחה של כי תבא לראש השנה, מובא בספר שערי יצחק (להגרי"י פלקסר זצ"ל) דהיינו דבא לומר שעל ידי האחדות שכתוב בפרשה זו של נצבים שכתוב בה כולם וגו', וישראל נמצאים במצב כזה של אחדות דהיינו זקניכם ושוטריכם ושוטריכם, כל איש ישראל ביחד אז זה גופא חוצץ הוא בין הקללות שבפרשת כי תבא לראשית השנה החדשה ע"ש.

ובאמת יש להבין למה באמת נסמכה פרשת כי תבא לפרשת נצבים, והנה רש"י הק' להלן (פסוק י"ב) כתב למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות לפי ששומע ישראל מאה קללות חסר שתיים, וחץ מזה שמעו מ"ט קללות שבתורת כהנים (בפרשת בחוקתי) הוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו התחיל משה לפייסם ואמר להם אתם נצבים היום, הרבה הכעסתם למקום, ולא עשה איתכם כליה והרי אתם קיימים לפני היום, כיום הזה שהוא קיים והוא מאפיל ומאיר כך האיר לכם וכך עתיד להאיר לכם, והקללות והיסורים מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו וכו'.

והנה המפרשים הקשו מדוע נקט רש"י מאה קללות חסר שתיים ולא נקט כפשוטו צ"ח קללות ויש כתבו כי באמת מנין הקללות שנזכרו לעיל בפרשת כי תבא הוא מאה, אלא שיש שם (בפסוק חכ, כג) שתיים שאינן נכנסות במנין, ואלו הם הפסוק, "והיו שמך אשר על ראשך נחושת" והפסוק "הארץ אשר תחתיך בחל" ורש"י הק' כתב שבשתי הדברים האלו משה הקיל בהם ממה שהם כתובים גם בפרשת בחוקתי, ולכן אין למנותם בכלל המאה קללות ונשאר רק צ"ח.

המשך בעמ' ב

דברות קודש
מרן רבינו עט"ר שליט"א

אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם

בספרים הקדושים הביאו דברי הזוהר הקדוש כי "היום" רומז על ראש השנה, היום הגורלי הקובע מאורעות השנה כולה. היום בו חלים ורועדים מאימת הדין. והכתוב מזהיר ואומר: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם!"

לא זו בלבד שממרים אנו פי ה', אלא שאנו עושים זאת ניכחו, נוכח עינינו הצופיות בנו. כמו שאמר דוד המלך: "אנה אלך מרוחק, ואנה מפניך אברח. אם אסק שמים, שם אתה. ואציע שאול, הינך" ונאמר: "היטור איש במסתרים, ואני לא אראנו?"

על כך מתוודים אנו בימי הסליחות: "רחום וחנון, חטאנו לפניך. רחם עלינו והושיענו". משרישים אנו בהכרתנו, שניצבים אנו לפני ה' - וחוטאים לפניו!

"להמרות עיני כבודו". וכמו שפירשו בזוהר הקדוש: "והרע בעיניך - לנוכח עיניך - עשיתי!"

הכרה זו מתעצמת שבעתים בראש השנה, הוא "יום הזיכרון", שאמרו עליו בגמרא שבשעת תקיעת שופר יראה האדם עצמו כאילו עומד הוא בבית המקדש, בקודש הקדשים, לפני ולפנים, לפני ה'! הכרה זו בלבד די שתעורר לתשובה! כמה חרדים היינו לו נקראנו להתייצב לפני צדיק קדוש בעל רוח הקודש, שיביט בנו ויראה כל מה שעשינו בימי חלדנו! זהו: "אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיכם!" איזו הכנה עלינו לעשות לשם כך...!

בימי הרצון הבעל"ט אומרים אנו בתפילה את "אבינו מלכינו קרע רוע גזר דינינו, מדוע לא אומרים קרע גזר דינינו הרע, אלא שהש"ת רוצה להעניש, אם יעניש אותנו כאדם מסכן אין בזה שום משמעות, כי אחד שכבר מוכה וחבול כבר לא משנה לו במיוחד מכה נוספת.

לכן מרומם ומגדיל אותו והרי אז מפיל אותו מאיגרא רמה לבירא עמיקתא, ע"כ מבקשים אנו את כל הכבוד והשפע והנחת שנגזר יחד עם גזר דינינו השאר לנו וקרע רק את חלק הרוע שיש בו.

מתקברים אנו אכן לימי ראש השנה הבעל"ט, בו ממליכים ומקבלים אנו מחדש את מלכותו של מלך מלכי המלכים, וכמו שנוהגים שקם מלך חדש מתבטלים גזירותיו של המלך הקודם.

עלינו לנצל את העת רצון ולא לנהוג כמצות אנשים מלומדה, שבימי ר"ה, אכן מתפללים כמו ועם כולם ואף שרים יחד את הפזמונים.

אבל בעצם, על מה הם מתפללים, ומה הם מבקשים כלל לא בטוח שהם יודעים, וכפי שהאדם יכנס למשרד ממשלתי וימלמל ויזמזם משהו ואף יזמר לו וייצא, יאמר השר או הפקיד, סליחה, לא מבין מה אתה רוצה, אנא דבר ברור.

הריבונות של עולם כביכול אומר, אכן התפללת ואף שרת יפה היום תאמצינו ואין קצבה, אבל בעצם מה אתה רוצה, מה שאלתך ומה בקשתך.

וכפי שמספרים: בחור מבוגר אחד התפלל בשמו"ע ואמר 'אתה בחרתנו' אתה עשית אותי בחור, 'והשיאינו' הגיע הזמן שתחתן אותי ע"כ כשמתפללים יש לכיין ולא רק לפרש את המילים, אלא ניתן אף לפרש בדרך דרש, את בקשתנו ומשאלתנו כל אחד לפי דרגתו ויה"ר שנזכה כולנו בכתיבה וחתימה טובה ונתברך בשנה טובה ומתוקה שנת גאולה וישועה ותכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה אכ"ר.

והנה מאוד קשה להבין איך אפשר לומר זאת הלא איתא בגמרא מסכת בבא קמא (דף נ) האומר שהקב"ה וותרן הוא וותרו מעיו (וי"א וותרו חיו) ואיך אמר משה כזאת לישראל, שה' לא עשה כליה בכם, ואם כן איך יתכן שה' יהיה וותרן. ובפשטות אפשר לומר שהם פחדו בעיקר שלא יעשה הקב"ה בהם כליה ח"ו, ולא שחשבו שהקב"ה מוותר אלא שלא יעשה כליה, ולכן פייסם משה ואמר להם שאמת הוא כן שהקב"ה לא יעשה כליה לישראל וכמו שכתוב "ויסרתך למשפט וכלה לא אעשה בכם" זה שפייסם משה שאתם קיימים ולא עשה כליה, אבל לא שתחשבו שהעולם הוא הפקר ולא מענישים ואין דין ואין דיין שעל זה אמרו מה שהוא מובא בחז"ל הנ"ל שאין הקב"ה מוותר על העבירות שעשו, ורק בתשובה מתכפרים.

ועוד יש לומר שמה שרש"י כתב "הוריקו פניהם" שהוריקו עד שנשתנה מראה פניהם זה מלשון פניה 'מוריקות' דאיתא במסכת סוטה (דף ז') ששם הפירוש שפניה מחזירות לגוון צהוב הנוטה לירוק וגם ירוק זה מה שקורין געל בלשון אשכנז ומובא אגב בהלכות טריפות גבי שיניו באבריו של בהמה שיש גם ירוק שהוא מראה 'גרין' או 'בלוא' בלשון אשכנז.

זה כעין פיקוח נפש בבהמה האדם או שבא אליו צרה פתאומית ישובו פניו לירקות ח"ו והוא יפול ח"ו לבוא לסכנה, וכן אפשר לומר שלכך משה התחיל לפייסם מכיון שכבר באו למצב שנוגע לפיקוח נפש זה דוחה כל התורה כולה ולכן פייסם באופן כזה.

וגם יש לומר שמכיון שבאו למצב כזה אז באמת שנמחל להם הכל ואין להם ממה להפחד כי זה מצב של תשובה הכי גדולה שיש בעולם ולכך נמחלו באמת כל העונות, אבל פשיטא שבלי תשובה חלילה לחשוב ולומר שהשם מוותר וכמו שאמרו חז"ל הנ"ל.

והנה אנו נמצאים בשבת נצבים וילך שנקרא שבת סליחות כלומר שמשכימים לסליחות ממוצאי שבת קודש וכמו שכתוב בסליחות במוצאי מנוחה קדמנוך תחילה וכו', ולזה מרמז בפרשה אתם נצבים כולכם וגו', כל כלל ישראל קמים משבת זו לסליחות ולתחנונים ופרשת וילך משה וגו' מרמז שאדם צריך להיות בבחינת "הולך" להוסיף מעלה מעלה בתורה ויראת שמים, וכל ישראל נקראים בשם משה וכמו שכתוב בספרים הק' שלכל ישראל יש איזה ניצוץ מנשמת משה, ובפרט תלמידי חכמים שניצוצים של משה רבינו גדולה אצלם ביותר ולזה בא הרמז של אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלוקיך וגו' ואח"כ וילך משה וידבר אל ישראל לאמר, דהיינו שידוע מה שכתב האור החיים הק' שמה רבינו בעצמו יגאל את ישראל באחרית הימים כי הגואל הראשון הוא הגואל האחרון, והרמב"ם פוסק שאין ישראל נגאלים אלא בתשובה וכבר מובטח לישראל שיחזרו בתשובה ומיד הם נגאלים ולכן אפשר לומר בדרך רמז שבא הכתוב לומר אתם נצבים כולכם לפני ה' אלוקיכם זקניכם שוטריכם וגו' כל איש ישראל, את"ם אותיות אמת דהיינו שאתם נצבים בתשובה באמת אז יהיה וילך משה וידבר הדברים האלה אל כל ישראל, כי וידבר הוא מלשון מנהיג דהיינו שהוא יהיה מלך המשיח המנהיג האמיתי רבן של כל ישראל ויגאלינו בגאולה השלימה בקרוב ממש מתוך רחמים וחסדים מגולים אמן.

אבל בספר כלי יקר כתב שאדם ירא יותר אם אומרים לו שירשו לו איזה דבר רע ולא אומרים לו מה יעשו ולכן הוא מפחד ביותר דמי יודע מה הוא ולכן כתב שבכל הקללות שהם מפורשת בפרשת בחוקתי ובפרשת כי תבא בכולם שמעו מה הוא הקללה ויוצא מזה שנשאר הבחירה ואדם קשה יגיד דמכיון שאינו יודע מה הוא הקללה ואמר שלום לנפשו לבקש הצלה ע"י איזה תחבולה אנושית וכדרך שאמרו דור המבול שחשבו להנצל ע"י ספינות שישוטו על פני המים של המבול וגם בקללת חרב יאמר אמלטה על נפשי ע"י שישמור נפשו ולכן בכל הקללות לא הורקו פניהם כי אמרו שיש תחבולות שאפשר להנצל ע"י מהקללות המפורשות, ולכן הקללות שכתובים בפרשת כי תבא מאה הם אך נכללו בהם שנים שלא פירש מה הם והוא מה שנאמר "גם כל חולי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזה.

ולכן אמר רש"י צ"ח קללות כי לא מנה את השני מכות האלו אלא מנה צ"ח מלבד עוד שניים שהם ביחד מאה, אבל השתים האלו לא חסרו ממש אלא שחסרו פירושם שלא פירש מהותם, ואם כן אי אפשר להשמר מהם, וכמו שאם אדם יגזים לחבירו ויאמר לו לעשות לו דבר ולא יפרש מה זה אינו יכול להשמר, ועל כן נבהלו ונחפזו ורעדה אחז בהם בעבור השתיים שחסרו ונסתם מהותם, וייראו מהם דמי יודע מה הם ואולי הכוונה שיעשה בהם כליון, ועל כן הוריקו פניהם רק מהשתים שלא שמעו מה הם מהותם ע"ש.

ובספר הק' אמרי פנחס (הרה"ק ר"פ מקוריץ זי"ע) איתא גם כיוצא בו אבל בענין אחר שכתב: דאיתא דכל ידי האמירה של השם יתברך כשגזר גזירה, ע"י כן כביכול נשתכך הרוגז ע"י האמירה הזאת, וכמשל שהאב כועס על בנו ומגזם עליו לומר לו אני אעשה לך כך וכך וכו', וע"י זה נוח כעסו, ואינו עושה לו כלום, זה כוונת הפסוק (שמות ל"ב) וינחם ה' על הרעה אשר דיבר לעשות לעמו, כלומר שעל ידי הדיבור ניחם על הרעה.

ולפי זה ניחא שלא פחדו ישראל מהצ"ח הקללות שהם מפורשות, אך שיש עוד ב' קללות "דכל חולי וכל מכה אשר לא כתובים בספר התורה הזאת יעלם ה' עליך וגו', דמרבה עוד ב' מיני קללות אלה אין הם מפורשות מה הם, מזה פחדו ישראל זה מש"כ חסר שתיים כלומר שהם שמעו צ"ח מפורשות ומזה לא פחדו כי ה' דיבר מפורשות ולכן ע"י הדיבור המפורש נח הכעס, משא"כ ה' קללות שלא מפורשות לא שייך לומר שנח הכעס ע"י הדיבור ומזה פחדו והוריקו פניהם וכו'.

והוסיף לכתוב האמרי פנחס, שיש לכיון על דרך זה מה שכתוב במדרש שפירשו חז"ל מש"כ (בלק כ"ג) "ההוא אמר ולא יעשה ודיבר ולא יקימנה" שהם לא בלשון תמיה אלא הוא בלשון ניחותא, כלומר שעל הרעה הוא מתנחם, דכיון שאמר כביכול השם (ואמריה הוא לשון תחנונים) ולכן לא יעשה ה' הרעה, וכל שכן דיבר (שהוא לשון קשה) שבדאי לא יקימנה ע"כ.

והנה מה שכתב רש"י בלשונו הק' שאמר משה לישראל ששמעו הקללות, והוריקו פניהם ואמרו מי יוכל לעמוד באלו" ואז התחיל משה לפייסם ואמר להם "אתם נצבים היום" שהרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כליה, והרי אתם קיימים לפניו.

לע"נ
 הגה"צ ר' **משה וועבר** זצ"ל
 בן הרב **מרדכי** ז"ל
 נלב"ע יב כסלו תשפ"א
 הנוצח ע"י תלמידיו

לזכר עולם יהיה צדיק
 רביה"ק **יצחק צבי משה** זי"ע
 בן רבינו אביגדור זי"ע
מקראלי
 נלב"ע ב"ס טבת תשעט

לע"נ
 הרב **זאב ארי** לייב זצ"ל
 בן מו"ר הרה"צ אביגדור זצ"ל
 נלב"ע יום כיפור
 ת.נ.צ.ב.ה.

פניני חיים

אתם נצבים היום וגו' **אתם** אותיות אמ"ת כל המצות הנעשות מתוך אמת הרי הם עומדין **נצבים** וקיימים לעולם ואין להיחזקו שליטה לחוטפם ברשותם, זה גם חזא דמאמרם ז"ל (שבת קל.) כל מצוה שמסרו ישראל עצמן עליהם וכו' הנה עדיין הוא מוחזקת בידם, באין יכולת של שום צר ומסטיין להוציא"ו מתוך ידם.

חוקי חיים

החיים והמות נתני לפניך ובחרת בחיים (ל, יט) מזה הכתוב נלמד שצריך כל אחד לפרוש מכל ספק איסור שיבוא לידו, מפני שאצל כל ספק איסור יש לצדד כמה מיני היתרים וקולות, לכך בא הכתוב לומר ובחרת בחיים, שאתה תברור לך החיים הודאי ותבחר להמות בודאי ולא תחפש קולות להתיר הספק.

ספר הדרכות שומר אמונים

ולדבקה בו כי הוא חיך ואורך ימך. (ל, כ) נראה לרמז בזה הא דאיתא בכתובות דהתורה היא הטל אשר תחיה את המתים לעתיד לבא, ועל כן עמי הארץ לא יקומו בתחיה. אולם אמרין שם דאם ידבקו לתלמידי חכמים, אז יחיו עמהם ובזכותם. זה שאמר הכתוב, ולדבקה בו, שאם תדבק בתלמידי חכמים כדאמרי חז"ל (ספרי) וכי אפשר לידבק בשכינה אלא הדבק בת"ח, אז כי הוא חיך, זה יגרום שתחיה לעתיד לבא.

אמרי יצחק

עובדות חיים

הנסתרות לה' אלקינו (כ"ט - כ"ח)

פעם שאל הרה"ק רבי נח מלעכוביץ זיע"א את אביו הרה"ק רבי מרדכי זיע"א, הלא קיימא לן שישנם ל"ו צדיקים נסתרים שבזכותם קיים העולם, ואם כן כל הצדיקים המפורסמים אינם מכלל ל"ו אלו? השיב לו אביו ודאי שלא כולם, אולם יש צדיקים מפורסמים שבסתר הם מל"ו הצדיקים הנסתרים.

ושבת עד ה' אלקיך (ל' - ב')

מסופר על הגה"ק רבי ישראל מסלנט זי"ע, שהביא פעם את מנעליו לסנדלר כדי לתקנם. השעה היתה שעת בין הערביים והסנדלר ישב ועבד לאור נר קטן שעמד לדעוך. הצטער רבי ישראל על שהוא מכביד על הסנדלר וביקש ליטול את מנעליו ולחזור בפעם אחרת. אמר לו הסנדלר, ישב מר, "כל עוד הנר דולק אפשר לתקן" שמע רבי ישראל התיישב וחזר פעם אחר פעם על דברי הסנדלר כל עוד הנר דולק אפשר לתקן ולשוב אל השם יתברך.

בפיך ובלבבך לעשותו וגו' (ל' - י"ד)

מעשה והגיע חסיד אחד אל הרה"ק רבי משה מקוברין זיע"א ותינה בפניו את צערו: חברי ואני, שנינו יש לנו בתי מסחר באותו הרחוב ממש, זה מול זה, ושנינו מחזיקים באותה הסחורה, והנה חנותו של השני עמוסה בקונים מבוקר ועד ערב, ואילו אל חנותי כמעט ולא נכנס איש ופרנסתי בדוחק ובדלי דלות. ענה הרבי: סגולה טובה אתן לך, ואם כדברי תעשה, יתפחו בפניך שערי הפרנסה, בכל פעם כאשר אתה רואה קונה נכנס לחנותו של חברך, תן תודה לה' ותאמר בלב שלום: "ברוך אתה ה' ומפרנס לכל המשפיע פרנסה בריווח לפלוני בן פלוני, חברי וידידי". וכיצד אוכל לעשות כן, אמר החסיד והרי עיני רואות וכלות? אמר הרבי: תחילה הרגל את עצמך לומר כן בפיך, וסופו של הלב שיצטרף אחר כך אל הדיבור, כמו שנאמר בפסוק "בפיך" בתחילה, ואחר כך "ובלבבך", והעיקר קודם כל "לעשות".

בינה לעינתים

אשרי העם יודעי תרועה.

על פסוק (במדבר כ"ג, כ"א) לא הביט און ביעקב וגו' כי אף כשאדם עובר עבירה כשיש לו חלק אלוקי ממעל בודאי יחזור בתשובה דאורייתא וקודשא בריך הוא דישראל כולו חד ושורש נשמתו הוא גם כן מהתורה אם כן איך יכול להפריד את עצמו מהתורה וקודשא בריך הוא, זהו לא הביט און ביעקב שהם המדרגה הקטנה ומכל שכן לא ראה עמל בישראל שהם המדרגה הגדולה והטעם כי ה' אלוקיו עמו והאיך הקב"ה עמו ותרועת מלך בו שהיא התורה כי תרועה היא תורה ע' שמשם שורש נשמתם דאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד, זהו אשרי העם יודעי תרועה שהוא תורה ע' ומתחברים בהתורה אז באור פניך יהלכון כנ"ל שאורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד והבן. דגל מחנה אפרים

ה' אלוקי ישראל מלך ומלכותו בכל משלה.

הפסוק בא לרמז בזה על גודל מעלת בני"ש שקבלנו התורה הקדושה אשר ע"י התרי"ג מצוות שאנו מקיימים אנו מקבלים עלינו עול מלכות שמים ומופיע עלינו אלקותו ית"ש. ח"ש אלוקינו ואלוקי אבותינו. כי ענין אלקות אשר האדם מקבל על עצמו עול מלכותו ע"י התו"מ לדבר זה לא זכו האומות רק אנחנו ואבותינו שקבלנו התורה. ולזה מצינו כי גם מהם היו כמה מחקרים שהאמינו ביחודו ואחדותו ית"ש כמ"ש בפ' תולדות שאמר אבימלך (בראשית כו, כח) ראה ראינו כי היה ה' עמך. והשם הוי' הנכתב כאן בס"ת הוא כמו כל השמות שאינם נמחקים. אך ענין האלקות לא זכו להופיע עליהם שיכלו לקבל על עצמו עול מלכות שמים רק בני"ש לבד ע"י תרי"ג מצוות כמו שאומרים אשר קדשנו במצותיו וכו' ח"ש (תהלים כב, כט) כי לד' המלוכה ומושל בגוים. פי' על בני"ש הוא ענין המלוכה מה שאנו ממליכים אותו ע"י התו"מ ומקבלים עומ"ש. אבל אצל העכו"ם הוא בחי' מושל כמובן. זה הרמז ה' אלוקי ישראל עולה בגימ' תרי"ג. זהו כי קבלת מלכותו עלינו הוא ע"י תרי"ג מצוות ומלכותו בכל משלה. בעכו"ם הוא בחי' ממשלה כנ"ל. והבן.

תפארת שלמה

באין מליץ יושר מול מגיד פשע כו'.

בפיוט של ר"ה ויוה"כ וכו', תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט. ופירש על זה הגה"ק מוהר"ח זצ"ל הרבי מאלכסנדר כי אם האיש הוא בבחינת אין כלומר בלי שום גיאות ח"ו הוא רק ממליצים עליו יושר, מול מגיד פשע כלומר שמגיד פשע יכרת מלהגיד פשע רק תגיד ליעקב דבר חוק ומשפט כלומר דינים שבנ"י צריכים פרנסה כי עמך ישראל וכו' כי חוק לישנא מזוני ודפח"ח וד"ל:

שיח שרפי קודש

למענך אלקים חיים.

היינו כל תפילותינו שאנו מבקשים חיים והצלחת עוה"ז אין זה התכלית אצלנו, רק שע"ז נהי' פנויים לעבודת הש"י, או לגדל בנינו לת"ת, או לעשות עמהם שידוכים הגונים שימשך מהם דורות טובים שיתרבה כבוד שמים על ידיהם, או שיהיה לקל ידינו לעשות צדקות ומצוות בחיות. זה שאנו מתפללין זכרנו לחיים אף שבתקונת זוה"ק מגנה זה מאד, וקרא עליהם צווחין ככלבין ה' לן חיי ה' לן מזונא, והיתכן שסדרו לנו בעלי מסדרי התפילות לשונות בלתי נרצים: אך הענין יובן עפ"י מה ששמעתי מכ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה שדייק מדברי ש"ס נדרים באמרם ז"ל לא כלבא אנא דמיתהנינא מינך ולא מיתהנית מינאי, דטבע הכלב הכל לגרמי' ליהנות ולא לעשות דבר בשביל זולתו, נמצא כי מי שכל חפצו בתפילותיו רק עבור עצמו חיי ומזונא זה נקרא צווחין ככלבין. אבל תפילתנו שמסתיימת למענך אלוקים חיים, הפירוש כנ"ל שכל החיים שאנו מבקשים הם רק למען יתרבה כבוד שמים כנ"ל, זוהי התפלה הנרצית כנ"ל.

שם משמואל

קול קראלי - 074-7962278

דיני הדינים

הג"ר אליעזר הכהן רבינוביץ שליט"א
מח"ס "חינוך הבנים כהלכתו"
מו"צ בבית שמש

תמצית הלכות ראש השנה ודיני תקיעת שופר השייכים לקטנים

חיוב החינוך וגילו

א. קטן שהגיע לחינוך מחנכים אותו לשמוע תקיעת שופר, כדרך שמחנכים אותו בשאר כל המצוות.

ב. זמן הגיע לחינוך לענין תקיעת שופר הוא משעה שמבין שמקיים מצוה של שמיעת קול שופר, ולא סגי במה שהוא מסוגל לשמוע קולות השופר שהרי כל תינוק יודע לשמוע, ויש מי שסובר כי אין צריך שיבין את ענין המצוה רק די במה שהוא יודע להבחין בין קול של תקיעה לקול של שברים או של תרועה, דאז הוא בגדר יכול לקיים מצוה זו.

ג. דעת מקצת ראשונים דגיל הגיע לחינוך לענין תקיעת שופר הוא בקטן כבן תשע, ויש שכתבו שהוא בהיותו כבן שבע וכבן שמונה, ויש מי שהחמיר כבר בבן ארבע או חמש, ולמעשה מקובל להורות כי קטן לערך בן שש או שבע הוא בגדר הגיע לחינוך.

כמה תקיעות צריך לשמוע

ד. אין חיוב לחנך את הקטן לשמוע את כל המאה קולות, רק מספיק לחנכו שישמע שלשים קולות, והיינו שלשה פעמים 'תשר"ת תש"ת תר"ת', שזהו עיקר החיוב מדינא.

ה. אכן קטן שהגיע לחינוך תפילה ויכול להתפלל שמו"ע של מוסף של ר"ה [וזהו בערך בגיל תשע או עשר] ראוי ונכון לחנכו גם לשמוע תקיעות דמעומד.

קטנים שלא הגיעו לחינוך

ו. קטנים שלא הגיעו לחינוך פטורים מתקיעת שופר, וכתבו הפוסקים שאין להביאם בבית הכנסת בשעת תקיעת שופר שקרוב שיבלבלו דעת השומעים, ואם אי אפשר להניחם בבית יקחום הנשים אצלם בעזרת נשים כיוון שהנשים פטורות מן הדיו, אבל גם זה אינו נכון כיוון שקטנים אלו מפריעים לנשים הרוצות לשמוע קול שופר, ובפרט האידנא שהנשים קבלו מצוה זו עליהם לחובה, ואם עזרת נשים סמוכה לביהכ"ל של האנשים, והפרעת הקטן יפריע גם לאנשים ודאי אין להביאו כלל.

ז. אבל קטנים שהגיעו לחינוך מצוה להביאם ולאיים עליהם שיטו אוזן לשמוע קול שופר כדי לחנכם במצוות.

חינוך הקטנה במצות תקיעת שופר

ח. אין חיוב לחנך את הבנות הקטנות למצות תקיעת שופר, והכלל בזה הוא דכל מצוות עשה שהזמן גרמא שנשים פטורות מהם אין צריך לחנך בהן את בנותיו הקטנות, שהרי גם בגדלותן יהיו פטורות.

ט. ומכל מקום יש בזה מצוה למי שמחנכן לשמוע קול שופר, מפני שהוא מרגילן בזה לקיים מצוות, ובזמנינו שהנשים רגילות ומקפידות ביותר לקיים מצוה זו של שמיעת תקיעת שופר, יש הידור לחנך את בנותיו הקטנות שהגיעו לחינוך למצוה זו.

אכילה לפני תקיעת שופר

י. מותר לכתחילה להאכיל את הקטנים שהגיעו לחינוך לפני שהם מקיימים מצות תקיעת שופר, ואסור לענותם ולמנוע מהם מאכל אם הם רעבים אז וכדומה.

יא. יש לדון לגבי אב שכבר שמע תקיעת שופר, אבל עדיין לא חניך את בנו שהגיע לחינוך למצוה זו האם מותר לו לאכול כיון שכבר יצא לעצמו, או שמא כשם שאסור לו לאכול לפני שהוא מקיים בעצמו כך אסור לו לאכול לפני שהוא מחנך את בנו, ואם כבר הורה לבניו שישמעו קול שופר, אי נמי שידע שישמעו מעצמם גם בלא שיזכיר להם ויזרו אותם [וכגון שהם בבית הכנסת], מסתברא שאפשר להקל בזה.

האם גדול יכול לתקוע בשביל קטן

יב. גדול שכבר יצא ידי חובתו בשמיעת תקיעת שופר, מותר לו לחזור ולתקוע לצורך קטן שהגיע לחינוך, ואין בזה איסור מצד חילול יו"ט, ולא מיבעיא לאביו של קטן שהוא מצווה לחנכו, אלא אפילו לקטן של אדם אחר שאינו מצווה לחנכו מכל מקום מותר לו לתקוע, ומכל מקום לכתחילה כדאי להמנע מזה ולהשתדל שישמע הקטן תקיעת שופר בבית הכנסת או על כל פנים עם עוד גדולים אחרים כדי שלא יצטרכו לתקוע בשבילו לחוד [ובפרט כשאין זה ברור שהגיע לחינוך], וכן אלו הרוצים לארגן תקיעות מיוחדים לצורך כל הקטנים שהגיעו לחינוך, יראו שהתקוע או גדול אחר יצא אז ידי חובתו, ורק בליט ברירה מותר לתקוע לקטן בפני עצמו כיון שיש עליו חיוב מדין חינוך, וזה מעדיף משלא ישמע הקטן כלל תקיעות.

יג. והני מילי לצורך קטן שהגיע לחינוך, אבל לצורך קטן שלא הגיע לחינוך נראה שיש להחמיר בזה שלא יתקע גדול בשבילו לחוד כיון שאינו מחוייב מדינא.

יד. ולענין קטנה אפילו הגיעה לגיל חינוך, גם כן נראה לכאורה שיש להחמיר שלא יתקע לה גדול שכבר יצא ידי חובתו, כיון דנשים פטורות מדינא.

גדול התוקע לקטן מי מברך

טו. באופן שגדול שכבר יצא ידי חובתו חוזר ותוקע להוציא את הקטן, אזי עדיף שהקטן בעצמו יברך את הברכה לשמוע קול שופר, וכן שהחינו.

התוקע לקטנים האם יוצא בזה יד"ח לעצמו

טז. גדול שעדיין לא קיים מצות שופר, והוא תוקע לצורך קטן שהגיע לחינוך, ולא כיון להדיא לפטור גם את עצמו, דעת הרבה פוסקים שלא יצא ידי חובתו לעצמו, ולכן הוא מחוייב לחזור ולתקוע או לשמוע תקיעות, ולכתחילה ראוי ונכון שישמע את הברכה מאחר אם אפשר לו, אבל אין לו לחזור ולברך בעצמו משום ספק ברכות להקל. ואין חילוק בכל זה בין יום ראשון של ראש השנה ליום השני.

יז. לכתחילה מי שעדיין לא שמע תקיעת שופר ורוצה לתקוע בשביל קטנים לחנכם, יתנהג באחת משתים, או שיכוין לצאת בזה גם עבור עצמו, או שיכוין בפירוש שלא לצאת ויתקע אחר כך עוד הפעם עבור עצמו בברכה. [וכבר נתבאר שיש להמנע מלתקוע רק עבור קטן ולכן עדיף שיכוין לצאת בעצמו ידי חובתו].

ליטול שופר בלא רשות לחנך את הקטן

יח. מותר לאדם ליטול שופרו של חברו בלא ידיעתו כדי לתקוע בו לצורך קטן שהגיע לחינוך, דגם לענין מצות חינוך אמרינן דניחא ליה לבעלים לקיים מצוה זו בממונם דלא גרע משאר מצוות דרבנן, ואולם לצורך קטן שלא הגיע ממש לחינוך ואין חיוב לחנכו, יש לדון האם מותר להשתמש בשופר של חברו בלא רשותו, או לא.

יט. אכן בזמנינו יש שסוברים כי דרכם של בני אדם להקפיד על שופר לגמרי ואסור בכל גווני ליטול שופרו של אדם בלא רשותו אפילו כדי לתקוע בשביל גדול, ולכן יש להשתדל לשאול רשות מבעל השופר.

ליטול שופר של קטן בלא רשותו

כ. נחלקו האחרונים האם מותר להשתמש בחפץ מצוה של קטן ללא רשותו, ומשום דאמרינן דניחא ליה למיעבד מצוה בממונו, או דכלפי קטן לא שייך סברא זו כיון שאינו מחוייב מדינא במצוות, ויש בזה נפק"מ לגבי נטילת שופר של קטן בלא רשותו,

ויש שחילקו בזה דרך בקטן שהגיע לעונת הפעוטות אמרינן דניחא ליה כיון שיש בכוחו ליתן מתנה, אי נמי רק בקטן שהגיע לחינוך כיון שהוא מצווה במצוות מדרבנן.

לשאל שופר מן הקטן

כא. וכל זה דוקא כשלוקח את החפץ בלא רשותו אבל אם מבקש רשות לקטן מותר לכו"ע, אפילו אם הוא קטן ביותר שלא הגיע לעונת הפעוטות, דבזה אין אנו צריכים לסברא זו של ניחא ליה שהרי הסכים בפירוש.

הוצאת השופר לרה"ר בשביל קטן

כב. במקומות שאין עירוב מותר להוציא את השופר לרה"ר אף אם כל מטרתו היא רק כדי לתקוע לקטן שהגיע לחינוך, דכיון שהוא מחוייב בזה מצד חינוך הרי זה בגדר הוצאה לצורך, אבל לצורך בנותיו הקטנות אפילו הגיעו לגיל חינוך אין זה ברור שיש להתיר הוצאה עבורן כיון שאינן חייבות במצוה זו, אכן בכרמלית יתכן שיש להקל, וכל שכן במקום שיש עירוב אלא שיש מחמירים שלא לטלטל שם, דבזה נראה שיש להקל אפילו לצורך קטן שלא הגיע ממש לחינוך אלא שהוא רוצה להרגילו במצוה זו [וכגון קטן בן ארבע או חמש] דמ"מ הוי צורך קצת [אך כבר נתבאר לעיל שאין לגדול לתקוע עבורם].

האם קטן מוציא את הגדול בתקיעות

כג. קטן אינו יכול להוציא את הגדול ידי חובתו בתקיעת שופר, כיון שאינו מחוייב בתקיעת שופר מדאורייתא, וכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את אחרים ידי חובתם.

כד. אף אם כבר שמע הגדול תקיעות דמיושב, ויצא ידי חובתו מדאורייתא, מכל מקום אין הקטן יכול להוציא בתקיעות דמעומד, כיון שהגדול עדיין מחוייב בתקיעות דמעומד מדרבנן, והני מילי כשהקטן כבר גם כן יצא ידי חובתו בתקיעות דמיושב, [שאינו הקטן כתרי דרבנן, ואפשר עוד שקטן אין בו חינוך כלל לתקיעות דמעומד והוא פטור לגמרי, וכנראה שזה תלוי בגילו וכנ"ל], אבל אם הקטן לא שמע כלל תקיעות, והגדול שמע כבר תקיעות דמיושב, שאז שניהם מחוייבים מדרבנן יתכן שקטן יכול להוציא בשעת הדחק, אבל לכתחילה יש להחמיר גם בזה.

כה. גם ביום שני של ראש השנה, אף על פי שהוא רק מדרבנן, אין הקטן מוציא את הגדול, [והטעם לזה כיון שהקטן הוא תרי דרבנן, והגדול הוא חד דרבנן, ותרי דרבנן אינו מוציא חד דרבנן, וכלפי תקיעות דמעומד ביום השני הוי הגדול תלתא דרבנן והקטן תרי דרבנן, ואפשר עוד דכלפי יום טוב שני החמירו חז"ל שדינו כדאורייתא כדי שלא יזלו בו], אכן אם הקטן לא שמע כלל תקיעות, והגדול שמע כבר תקיעות דמיושב, שאז שניהם מחוייבים מדרבנן [בגדר תרי דרבנן] מסתברא שקטן יכול להוציא בשעת הדחק, אבל לכתחילה יש להחמיר גם בזה.

נער בן י"ג שנה האם מוציא אחרים ידי חובתם

כו. בן י"ג שנה שאין ידוע אם הביא ב"ש אינו יכול לתקוע ולהוציא אחרים, [דבמילי דאורייתא לא סמכינן אחזקה דרבא דכיון שהגיע לכלל שנים הביא סימנים], וגם בדיעבד אם תקע לגדול והוציא הרי זה ספק אם יצא הגדול ידי חובתו, ולכן יחזור לתקוע לעצמו אבל לא יברך.

כז. ולא מיבעיא לגדול ודאי, שאינו מוציא, רק אפילו לנער אחר כמותו שהוא גם כן בן י"ג שנה גם כן אינו מוציא, [משום דחיישינן שמא המוציא הוא עדיין קטן והיוצא ממנו כבר הביא ב"ש והוא גדול, ואין מועיל בזה ספק ספיקא שמא זה שבא לתקוע גדול, ואם תימצא לומר קטן, שמא גם חבירו קטן], ואולם בדיעבד יש מקום להקל בזה בשעת הדחק.

כח. והני מילי בתקיעות דאורייתא, אבל ביום שני של ראש השנה שהוא מדרבנן אם היה התוקע נער בן י"ג שנה יצא השומע ממנו ידי חובתו אף אם הוא גדול ודאי, [דבמילי דרבנן סמכינן אחזקה דרבא], והוא הדין ביום טוב ראשון אם כבר שמע הגדול תקיעות דמיושב מגדול, ועכשיו שמע מזה שהוא בן י"ג שנה תקיעות דמעומד יצא ידי חובתו, והני מילי בדיעבד או אפילו לכתחילה אם אין אחר שיתקע, אבל בלאו הכי יש ליתן לתקוע למי שהוא גדול בודאי.

מאיזה גיל יכול להיות בעל תוקע קבוע לרבים

כט. כל מה שנתבאר בסעיפים אלו הוא דוקא לענין יחיד המוציא את יחיד, דבכהאי גוונא כל שהוא בן י"ג שנה וכבר

הביא סימני גדלות, הדבר ברור שיכול להוציא ידי חובתו, אבל לענין למנותו שיהא תוקע לציבור יש לחזור לכתחילה אחר מי שהוא בן שלשים וכן שאר המעלות שנתבארו בפוסקים לענין שליח ציבור בימים נוראים, ועל כל פנים שנתמלא זקנו כדון שליח ציבור בשאר ימות השנה.

קטן התוקע לעצמו בראש השנה

ל. מותר לקטן לתקוע לעצמו בראש השנה בין אם הגיע לחינוך ובין אם לא הגיע לחינוך, ומותר לגדול להורות לו שיתקע, ומותר גם להשתדל עמו ללמדו אופן התקיעות, וההיתר אינו רק לאב, רק לכל אדם גדול, ואף שאינו מצווה לחנך את הקטן מכל מקום מותר לו לחנכו בזה.

לא. ואפילו לאחר שכבר שמע את התקיעות בבית הכנסת, גם כן מותר לקטן לתקוע כל היום, ומותר לגדול להשתדל עמו בזה.

לב. אכן יש שסוברים שההיתר הוא רק כדי שיתלמד הקטן האיך תוקעים, אבל לאחר שכבר למד וידוע לתקוע היטב שוב אסור להתעסק עמו כיון שהוא תוקע לחינם.

האם קטן יוצא יד"ח בתקיעות שתוקע לעצמו

לג. קטן התוקע לעצמו יוצא ידי חובתו, דדוקא גדול אינו יוצא מקטן שאינו בר חיובא כמותו, מה שאין כן קטן לעצמו מיקרי שפיר בר חיובא, והני מילי כשהקטן יודע לתקוע לעצמו כסדר הראוי וכהלכה, ואז יכול האב לסמוך על זה כלפי מצות חינוך דסגי במה שהקטן שומע לעצמו את כל השלשים קולות, אכן למעשה לא שכיח כ"כ קטן היודע לתקוע לעצמו כל הסדר בלא שיטעה באמצע וכדומה ולכן מביאים את הקטנים לשמוע מגדול את התקיעות.

האם קטן מוציא קטן אחר

לד. כשם שקטן מוציא את עצמו בתקיעת שופר וכפי שנתבאר, כך הוא יכול להוציא גם לקטנים אחרים כמותו, כיון שחיובם שוה, ויש מי שסובר שצריך שיהא גדול עומד על גביו כדי ללמדו שיכוין להוציאם.

לה. והני מילי כל זמן שהקטן הראשון לא יצא לעצמו ידי חובת תקיעת שופר, אבל לאחר שכבר תקע או שמע לעצמו יש שסוברים שאינו יכול להוציא קטנים אחרים, דאין ערבות לקטנים.

לו. וכל זה דוקא כששני הקטנים הגיעו לחינוך, אבל קטן שלא הגיע לחינוך נראה שאינו יכול להוציא קטן אחר שלא הגיע לחינוך כיון שהוא אינו מחייב כלל, וזה שהגיע לחינוך מחוייב מדרבנן, ולכן בכל אופן שקטן אחד תוקע לשאר קטנים יש להשתדל שהגדול והחרף שביניהם הוא יהיה התוקע.

האם אשה מוציאה את הקטן

לז. יש מי שסובר שאשה יכולה לתקוע לקטן שהגיע לחינוך להוציא ידי חובתו, ולמעשה נראה שיש להחמיר בזה כיון שהיא פטורה לגמרי והוא מחוייב מדרבנן.

האם קטן מוציא את האשה

לח. נחלקו האחרונים האם קטן יכול לתקוע לאשה כיון שהיא אינה מחוייבת מדינא, או שמא אף על פי כן אינו יכול להוציא, והוי כאילו לא תקעה כלל, ולמעשה יש להחמיר בזה ובפרט בזמנינו שהנשים קבלו עליהם מצוה זו לחובה.

האם קטן יכול להיות בעל מקרא

לט. יש לדון האם ראוי ונכון למנות קטן להיות הבעל מקרא של התקיעות, או שמא אסור לעשות כן מפני כבוד הציבור, ולמעשה כבר כתבו הפוסקים שיש למנות בעל מקרא מי שהוא גדול בתורה ובמעשים.

לומר לקטן שיתקע בר"ה שחל בשבת

מ. ראש השנה שחל להיות בשבת אסור לומר לקטן לתקוע בשופר אף שהוא מתרגל בזה למצות תקיעת שופר, כיון שזמנינו אין תוקעים בשום מקום בר"ה שחל בשבת, ואין חילוק בזה בין קטן שהגיע לחינוך לקטן שלא הגיע לחינוך.

מא. ואם הקטן תוקע מעצמו אם צריך לעכבו ולהפרישו, הרי זה תלוי שאם הגיע לחינוך שמירת שבת [וזהו לערך בגיל שלש או ארבע] ודאי צריך לעכבו מדין חינוך, וחיוב זה מוטל על האב, ויש אומרים גם על אמו, שהם מצווים לחנכו, אבל שאר בני

אדם אין מצווים להפריש קטן העושה מלאכה דרבנן בשבת, אך אם הם רוצים הרי הם רשאים להפרישו, אבל אין להם רשות להכותו כי ענין זה מוטל רק על אביו ואמו החייבים לחנכו. [ודין זה הוא גם בקטן התוקע בשופר בשבתות השנה].

מב. אכן דעת כמה פוסקים שאפילו בלא הגיע לחינוך שמירת שבת גם כן צריך לעכו כיון שהקול נשמע לרבים ויבואו לטעות ולומר שתוקעין גם כשחל בשבת [ודין זה אינו שייך בשאר שבתות], ומסתברא שחייב זה אינו מוטל דוקא על אביו רק כל אחד הרואה אותו מצווה להפרישו, אבל אם תוקע בצנעא באופן שאין הקול נשמע לאחרים אין צריך להפרישו כל שלא הגיע לחינוך שמירת שבת.

דיני התקיעות של חודש אלול

מג. אין צריך לחנך את הקטן לשמיעת התקיעות בחודש אלול, כיון שאינם חיוב מעיקר הדין רק מצד המנהג, [וגם יש שסוברים שהוא רק חוב על הציבור], ואולם יש מקומות שמלמדי הת"ת תוקעים שם בשביל הקטנים ומנהג יפה הוא כדי לעוררם ולזרזם למצות.

מד. יש לדון בתקיעות שנוהגים לתקוע מראש חודש אלול עד ערב ראש השנה בכל יום אחר תפילת שחרית, האם תקיעות אלו כשרים בקטן, ונפקא מינה כשאין בבית הכנסת גדול שיועד לתקוע רק קטן, או דגם בתקיעות אלו יש קפידא שיהיה התוקע בר חיובא, ולמעשה יש ליתן לכתחילה לגדול לתקוע, כדי שיהיו תקיעות של בר חיובא, וגם משום כבוד הציבור, אכן אם אין שם גדול היודע לתקוע רק קטן ודאי עדיף שיתקע הוא מלבטל לגמרי את התקיעות.

מה. נערים שרוצים להתחנך בתקיעת שופר ורוצים להתרגל לתקוע אחרי שתקעו בבית הכנסת בחודש אלול, יעשו זאת בעזרת נשים, ולא בביהכ"נ עצמו משום השראת השכינה.

מי שלא נתמלא זקנו לשמש כש"ץ ולישא כפיו

מו. בחור שלא נתמלא זקנו אין להורידו לפני התפילה בתפילות של ראש השנה, מפני כבוד הציבור, ואפילו באקראי, ואין מועיל לזה מחילת הציבור.

מז. ויש שסוברים שכמו כן אסור לו לישא כפיו ביחידות אם הוא כהן, אבל למעשה נהגו להקל בזה שהוא נושא כפיו גם כשאין כהן אחר.

אמירת סליחות

מח. יש נוהגים לעורר את הקטנים ולחנכם לאמירת הסליחות, באלו הארבעה ימים, יום א' ודסליחות, ערב ראש השנה, י"ג מדות, וערב יום הכיפורים, והכל תלוי בגיל הקטן ובבריאותו, ויש לזהר שלא למנוע מהקטן את זמני השינה הצריכים לו לגידולו ולהתפתחותו, וכל ערום יעשה בדעת.

מט. קטן שאין משכים לסליחות אפשר לחנכו לאמירת הסליחות במשך היום, [ויילמדנו שלא לומר את הי"ג מידות של רחמים ביחידות], אבל למעשה לא נהגו כן.

תענית ערב ראש השנה

נ. קטנים אפילו בגיל י"ב שנה אין צריכים להתענות בערב ראש השנה, ורשאים וצריכים לאכול כבכל יום ויום.

התרת נדרים בערב ר"ה

נא. יש שכתבו דראוי ונכון שכל קטן המופלא וסמוך לאיש יעשה התרת נדרים בערב ראש השנה כדרך שהגדולים עושים, ויש שפקפקו בזה מפני שאין זה ברור שלקטן כזה מועיל התרת נדרים, ולמעשה נראה דעביד כמר עביד דעביד כמר עביד.

נב. אבל קטן שהוא פחות מבן י"ב שנה ודאי אין שום ענין שיתיר את נדריו בערב ראש השנה, שהרי אין בהם ממש.

נג. קטן אינו מצטרף עם עוד שנים להתרת נדרים בערב ראש השנה, ואפילו נער בר מצוה אינו מצטרף כל זמן שלא נתמלא זקנו [שאין סומכים בזה על חזקה דרבא], ויש מי שכתב להקל בזה כיון שעיקר ההתרה עושים בערב ראש השנה היא רק להנהיגות טובות שאינם אלא מדרבנן ובה אפשר לסמוך אחזקה דרבא, ולמעשה ראוי להחמיר בזה לכתחילה. [ויש מי שהכריע להקל במי שהוא כבר בן י"ח שנה ולא נודע אם הביא סימני

גדלות].

נד. אכן לענין מסירת המודעא על ביטול הנדרים, שנוהגים לאומרו בערב ר"ה לאחר התרת נדרים, אין צריך להקפיד שיהא בפני מי שנתמלא זקנו דוקא.

אכילת הסימנים

נה. ראוי ונכון להטעים את הקטנים מהסימנים שאוכלים בליל ראש השנה לסימן טוב, אבל אין להכריח על כך את הקטן אם אינו חפץ באכילתם.

שינה בראש השנה

נו. אין למנוע את הקטן מלישון במשך היום, וכל שכן שאין צריך לעורר את הקטנים בעלות השחר בראש השנה.

אמירת תשליך

נז. קטן אינו מחוייב באמירת תשליך, אבל נוהגים לקחת את הקטנים שהגיעו לחינוך שיאמרו תשליך.

נעשה בר מצוה בראש השנה

נח. קטן שנעשה בר מצוה בראש השנה אף אם נולד בסוף היום, מכל מקום נעשה בר מצוה תיכף בתחילת ליל ראש השנה, ודינו כגדול לכל דבר, ואין קפידא מצד הדין שישמע את התקיעות לאחר שתבוא השעה שנוול בו, ואולם ביום הראשון של ראש השנה יש מקום להדר בזה לכתחילה. [וכגון שאם נולד בשעה אחת בצהריים יראה לשמוע שלשים קולות אחר שעה זו].

נט. ואם נעשה בר מצוה ביום טוב שני של ראש השנה, הרי זה ספק אם הוא מחוייב מדינא במצוות היום, או שמא כיון שלא היה מחוייב ביום הראשון ממילא אינו מתחייב ביום טוב שני רק מדין חינוך, ולהלכה נקטינן בזה לחומרא וממילא הוא מחוייב מדינא בכל המצוות, אך לאידך גיסא יש להחמיר שאינו יכול להוציא אחרים ידי חובתם בתקיעות של יום טוב שני.

ס. יש מי שכתב לחדש דנער הנעשה בר מצוה ביום טוב שני של ראש השנה, יכול לברך שהחינוך בקידוש הלילה וכן בתקיעת שופר, ואינו זקוק לצירוף של בגד חדש או פרי חדש.

סא. קטן שנעשה בר מצוה ביום טוב שני של ראש השנה, הרי הוא יכול להבדיל במוצאי ראש השנה, ולהוציא את מי שהיה גדול ביום א' של ראש השנה.

סב. אכן אם יום ראשון של ראש השנה חל בשבת, יש להחמיר שאינו יכול להוציא את הגדול ידי חובתו באמירת יקנה"ז בליל יום טוב שני, כיון שאינו מחוייב מדינא באמירת הבדלה.

סג. אין לעשות סעודת בר מצוה בראש השנה, כדי שלא יבואו ח"ו להקל בקדושת היום, רק יעשה לאחר ראש השנה.

סד. ר"ה שחל בשבת נחלקו הפוסקים האם מותר לעלות בו למפטיר נער הנעשה בר מצוה במשך ימי השבוע שלאחר כך.

צום גדליה לקטנים

סה. אין צריך לחנך את הקטנים לתענית צום גדליה, ואף לא לתענית שעות, ואפילו קטן בן י"ב שנה אינו מתענה כלל, ואולם יש שנוהגים להתענות ג' צומות לפני הבר מצוה, ומסתברא שגם לנוהגים כן אם יש חשש שע"י שיתענה תענית זו יקשה עליו הצום ביוה"כ, אין לו להתענות כיון שאין בזה כלל חיוב מעיקר הדין.

נער בר מצוה חיובו בצום גדליה

סו. נער בר מצוה אפילו אם אין ידוע אם הביא סימנים חייב להתענות בתענית זה כיון שמחזיקים אותו לגדול לכל דבר, אכן הוא כחוש או חלוש ביותר יש אופנים שאינו צריך להתענות, ויעשה שאלת חכם.

סז. אף מי שנעשה בר מצוה בצום גדליה חייב להתענות בו כי שמחת הבר מצוה אינו פוטרת אותו מן הצום, אכן אם נעשה בר מצוה בדי' בתשרי החל ביום ראשון שמתענים בו תענית צום גדליה נדחה, נחלקו הפוסקים הוא חיוב להתענות שהרי בזמן עיקר הצום שהוא בשבת היה פטור, ולמעשה יעשה שאלת חכם.

סח. נער בן י"ג שנה שאינו מתענה, יש אופנים שאין רשאים לקרותו לתורה בו ביום ויעשה שאלת חכם.

כל המקורות להלכות אלו נתבארו בהרחבה

בספר חינוך הבנים כהלכתו (חלק ב' פרקים פ"ז-צ'),

וכל הרוצה לעמוד על שרשי הדברים, ודיעות הפוסקים וסברותיהם, יעיין שם.

ודע מה שתשיב

אמירות שנונות מגדולי ישראל לדורותיהם

מעשה שהיה בימי ה"נדע ביהודה" באחד שקידש אשה וברח, לאחר זמן רב, בא אחד ואמר שהוא קידשה ואף נתן סימנים מובהקים והכל היה אמת, מתי והיכן היה החופה והאיך נראה ביתה וכדו', אך האשה אמרה שלבה נוקפה שאין זה בעלה. הימים היו ימי הסליחות, הלכו אל הנדע ביהודה ששמע את כל הענין ואמר שימתינו עד ראש השנה. כשכנס החג והלכו לביה"כ"נ אמר לו הנדע ביהודה: מכיון שאתה בעלה הרי היה לך מקום קבוע בביה"כ"נ, שב על מקומך הקבוע... ההוא התבלבל והודה שהוא רמאי. הנדע ביהודה הגיב ואמר איך עלה בדעתו לבדוק בביה"כ"נ, משום דאם הוא רמאי ובעלה שהיה רשע מסר לו סימנים, אז יחשבו על הכל, חוץ מבית הכנסת שזה לא יעלה על דעתם בשעת רמאות, לכן בחנו שם...

בעיירה קאליש התגורר אחד מקלי הדעת, שהיה מטלטל בשבת ברשות הרבים. הבחין במעשהו, רבה של העיר הגאון **רבי חיים אליעזר וואקס זצ"ל**, ופנה אליו לאמר: דע לך! עתיד אתה ליתן דין וחשבון, על שלא קיימת מצות תקיעת שופר בראש השנה שחל להיות בשבת. תמה אותו קל-דעת - וכי איזה קשר בין ענין לענין? השיבו הגאון בקול מחיך: "פשוטו כמשמעו, חכמינו ז"ל הפקיעו מצות שופר בשבת, רק משום גזירה שמא יעביר את השופר ארבע אמות ברשות הרבים. ואילו לגביך, שאינך חש באיסור העברה בשבת, הרי מצות תקיעת שופר במקומה עומדת. ולכן עתיד אתה, אם כן, ליתן דין וחשבון על ביטולה..."

מִרְן הַחַתֵּם **סופר זצ"ל** תקף בחריפות את אח"ר (אהרן חורניר רבינו י"מ"ש) רבה של העיר אראד, שהפך לסניגורם של המשכילים. החל בהכשרת מיני דגים ועופות שכשרותם מפוקפקת, המשיך בהפיכת בתי כנסיות להיכלות דמויי כנסיות, בשינוי מקום הבימה ולווי נגינת עוגב, גם בימים הנוראים, ומקהלת נשים, ועד לעקירת חלקים נכבדים מנוסח התפילה והתנהלותה בשפה הגרמנית, רח"ל. גיבב אח"ר ראיות של הבל להיתריו, והדפיסם בקונטרס "אור הנגה". רבינו יצא נגדו בכמה מתשובותיו ואמר: "בגמרא מצינו שני דעות אודות האבקת יעקב בשרו של עשו. דעה אחת = "כעובד כוכבים נדמה לו". ודעה שנייה = "כתלמיד חכם נדמה לו". ובידענו שאלו ואלו דברי אלוקים חיים יש להבין כיצד ניתן ליישב את שתי הדעות המנוגדות? אך אין זה סתירה - כרב רפורמי נדמה לו. והרי זה גוי גמור, המתלבש באיטאל של תלמיד חכם..."

רבי אמנון כאילו נתעורר לפתע ופתח את עיניו במילאום. שוב לא היה לו מבט מיוסר. עכשיו ידע שהגיעה לידיו הדמנות לקדש את שם ה' ברבים. ואמר להגמון הרשע: "כיצבתי לך, מגיע לי עונש. אם תסכים, אחרוך את דיני בעצמי: הלשון שכיבה -תיקצץ". בזה הכעיס את ההגמון עוד יותר, זעם קר הציף את ההגמון. "לשונך דווקא דיברה לענין", אמר לו בחימה כבושה, "אבל הרגליים שלך לא באו במועד שהבטחת - אותן נקצץ, וגם את יתר איברי גופך שהעז להמרות את פי".

פקד ההגמון להביא את רבי אמנון אל חדר-העינויים ולקצץ את פרקי אצבעות ידיו ורגליו. ההגמון ושריו באו עמו, ועל כל פרק שקוצץ, שאלו את רבי אמנון: "ועכשיו תסכים לעבור לאמונתנו?". רבי אמנון הביט בהם בשלוח, ראה את שנאתם, ובלבו ראה את אהבת השם. "לא ולא", ענה בקול הרגע ביותר שהיה מסוגל להשמיע. והרשע קוצץ עוד פרק ועוד פרק. כשסיימו הרשעים לקצץ את כל פרקי אצבעותיו, הניחו את הפרקים הקצוצים באגן מלא מי מלח, השכיבו את רבי אמנון באלונקה ושלחוהו עם הפרקים הקצוצים אל ביתו.

עברו הימים והגיע ראש-השנה. רבי אמנון ביקש ממקורביו לשאתו עם אגן פרקיו הקצוצים אל בית-הכנסת, ולהעמיד את מיטתו ליד עמוד השליח ציבור. מראהו של רבי אמנון עורר פרץ של בכייה בקרב הקהל. זעקתם בתפילתם עלתה למרומים. ורבי אמנון שוכב על מיטתו, מתפתל ביסוריו. ולפתע עלה קול בהיכל, בוקע משפתי רבי אמנון מזעזעת את כל העולם כולו: "ונתנה תוקף קדושת היום, כי הוא נורא ואיום. ובו תנשא מלכותך, ויכון בחסד כסאך, ותשב עליו באמת. אמת כי אתה הוא דיין ומוכיח ויודע ועד, וכותב וחותר, וסופר ומונה. ותזכור כל הנשכחות, ותפתח את ספר הזכרונות. ומאליו ייקרא. וחותרם כל אדם בו..."

והתפילה מוסיפה ומזעזעת את הלבבות. עיניו של רבי אמנון עצומות והמילים קולחות מקירות לבו: "**ותפקוד נפש כל חי, ותחתוך קצבה לכל בריותיך, ותכתוב את גזר-דינם**". כאן תמה תפילתו של רבי אמנון, ואחר גמר התפילה דמם גם לבו ונשמתו הטהורה עלתה לגניזת מרומים.

תפילתו זו של רבי אמנון נרשמה על-ידי רבי קלונימוס בן משולם, זה הפיצה בכל תפוצות ישראל, כזכרון לרבי אמנון שמסר את נפשו על קידוש שמו יתברך. זו התפילה "ונתנה תוקף", שאנו אומרים בראש-השנה וביום-הכיפורים. ויש קהילות שלא אומרים אותו אלא לפני תפילת מוסף.

רבי אמנון ממגנצא היה דמות מכובדת ונערצת בעירו. מוצאו היה ממשפחה מיוחסת. תלמיד - חכם בעל שיעור קומה וגם נגיד בעמיו. איש נעים - הליכות היה, אוהב את הבריות ואהוב עליהן, יפה תואר ויפה מראה. במסגרת עסקיו ופעילותו למען הקהילה היהודית במגנצא, נפגש לעיתים תכופות עם שועי הארץ ועשיריה, עם אנשי הכמורה ובעלי השררה. אף על פי שהיה יהודי, זכה לכבוד ולהערצה מצד הגויים, ולא אחת אמרו לו: "מה אדם נבון כמוך עושה בכלל בין היהודים? ראוי לך להיות כמונו".

תחילה סבר שהדברים נאמרים בהלצה, אך עד מהרה נוכח שאכן מנסים לפתותו להמיר את דתו ולעבור אל אמונותיהם הטפלות. בפגישותיו התדירות עם הגמון העיר, היה זה מדבר על לבו: "איזה עתיד מחכה לך בין היהודים? בא תהיה אחד מאיתנו, ושערי התהילה ייפתחו לפניך". רבי אמנון היה פוטר את ההצעות הללו בשנינות ובפיקחות. לא רצה לתת להם את התחושה כי הוא מזלזל באמונתם ובו לה. "נולדתי יהודי", היה משיב, "ונוצרי טוב כבר לא ייצא ממני..."

אבל דווקא התחמקויותיו אלו, נטעו תקווה בלב ההגמון. ככל שהוסיף להתחמק, כן התעקש ההגמון לשכנעו. שוב ושוב הפציר בו, לחץ עליו, הבטיח לו עולם ומלואו, ורבי אמנון, כדרכו, פוטר את דבריו בחיך.

יום אחת, לאחר ישיבה ארוכה במיוחד עם ההגמון ושריו, חזרו המארחים ללחץ עליו להמיר את דתו. הפעם לא קיבלו את התחמקויותיו השנונות, ולחצו עליו לחץ ישיר וחזק ביותר. רבי אמנון כבר היה עייף ותשוש, וביקש אמתלה כלשהי כדי שיניחו לו ויוכל לשוב לביתו, ואמר להגמון בזה הלשון: תן לי שלושה ימים לחשוב על הדבר, ואז אומר לך את החלטתי! כמובן שזה היה רק מחמת שביקש להיפטר ממנו, לכן ביקש ארכה של שלושה ימים.

כשחזר לביתו, תפס פתאום מה אמר. איך יכול היה להעמיד בספק את נאמנותו ליהדותו? פתאום ראה את התהום הפעורה לפניו, והוא הבין לאן נקלע. הייתי צריך לומר להם חד-משמעית, שלעולם לא יעלה על דעתי להמיר את דתי ולכפור באלוקי ישראל, ייסר את עצמו.

הדבר טרד את מנוחתו. שמחת החיים אבדה לו. ולא רצה לאכול או לשתות. מרוב צער חלה, ושכב במיטתו אבל ומדוכא. שלושת הימים עברו, וההגמון שלח לקרוא לו. "לא אלך", הודיע רבי אמנון לשליחים. ציוה ההגמון להביאו אליו בעל-כורחו. כשהובא לפניו אמר לו: "הבטחת לחשוב על"

הצעתי שלושה ימים. אני מקווה שנמלכת בדעתך, ועכשיו תמלא את בקשתך".

נעימות היים

פרשת השבוע

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלוהיכם (כ"ט-ט'). "היום" - זה ראש השנה, כמו שאמרו בזוהר הקדוש. וביאר רבינו ה"אור החיים" **הקדוש זצ"ל**, שלא זו בלבד שכל אדם עומד בו לדיון, אלא **אתם נצבים היום כלכם**, כי כל ישראל ערבים זה לזה. **"ראשיכם"** - יתבקשו לתת דין וחשבון על צאן מרעיתם, **"שבטיכם"** - ראש השבט על שבטו, **"זקניכם"** - זקן המשפחה על משפחתו, **"כל איש ישראל"** - על כל מי שיכול היה להשפיע: איש לרעהו, ההורים לילדיהם. כל מי שיכול היה להקריין, לקרב, לשכנע ולצרף - האם עשה ככל יכולתו... וכך יפורש גם כן המשך הפסוקים: **"את אשר ישנו פה עמנו היום, ואת אשר איננו"** וגו' התבוננו על מה שאינו פה עימנו, כמה זכו אבותינו להשפיע: אברהם אבינו במידת החסד, יצחק אבינו במידת העבודה, יעקב אבינו במידת האמת, וכן משה, אהרן וכו', ומהם ילמד האדם כמה הוא יכול להשפיע, כי חייב האדם לומר: **"מתי יגיעו מעשי למעשי אבותי"**, וכמו שאומר הרמב"ם זצ"ל: "כל אדם יכול להגיע למדרגת משה רבנו". זכה - נעשה משה רבנו שזכה וזיכה, לא זכה חלילה - נעשה כירבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל. הלוואי ונזכה, ועוד,

הגאון רבי יעקב חי זרחין זצ"ל, רבה של טבריה בדור הקודם, כתב בספרו "אהל יעקב": על זה מה שאמרנו למעלה, שאמרו בזוהר הקדוש: "היום - זה ראש השנה", שבו ספרי צדיקים ורשעים ובינונים נפתחים. וזהו "נצבים", ראשי תיבות: ניצים (הם הרשעים, כמו שנאמר: "שני אנשים עברים ניצים") צדיקים בינונים יחדיו מזומנים. וכולם עומדים "לפני ה' אלוהיכם". ה' - מידת הרחמים, ואלוהים - מידת הדין. ואכן, כיצד נזכה בדין? התשובה היא "אתם", ראשי תיבות: אלול - תשובה מקובלת. נשוב בתשובה לפני ראש השנה, ונזכה לשנה טובה ומאושרת!

מספרים ששנה אחת בימי אלול לפני ראש השנה באו חסידים לשהות במחיצת הרב הקדוש בעל ה"אוהב ישראל" מאפסא זצ"ל בימים הנוראים. כמנהג חסידים אכלו ושתו אחר התפילה כנהוג. אחד המתפללים שאל מדוע נהג כן והרי חסידים ואנשי מעשה מתענים בימים אלו לפחות חצי יום אם לא יום שלם וכו'. ויען הרב הקדוש: הרי כל מזונות האדם קצובים לו מראש השנה עד ראש השנה, כמה יאכל ואיך יאכל. לבעלי בתים כמון שאכלו ושתו כל השנה לרוב, לא נותר מה לאכול באחרית השנה כי כבר אכלו מה שנקצב להם ועוד יותר, ולכן הם מתענים, אבל החסידים המסכנים הללו שיושבים בתענית כל

השנה ואוכלים כל יום אחר הצהריים ומתגלגלים בפת קיבר ובמלח שעומו, כשמגיעה אחרית השנה הם חייבים לכלות את כל מה שנקצב להם, והלוואי שיספיקו.

ראש השנה

ראש השנה הוא יום הדין. ביום זה דן הבורא את כל באי עולם. הקדוש ברוך הוא סוקר ובוחן כל אדם ואדם, גדול וקטן, איש ואשה, ילד וילדה. ופוקד ודן כל אחד אשר יהיה לו וימצא אותו בשנה הבאה עלינו לטובה. וכל השנה תלויה בראש השנה ואין אדם שלא מעוניין בשנה טובה. וישאל האדם, מה אוכל לעשות בשביל לזכות לשנה טובה ולכל טוב? בראש השנה קוראים בתורה על בנו של אברהם אבינו- ישמעאל. וקוראים דווקא זאת משום ששם נאמר: **"וישמע ה' בקול הנער באשר הוא שם"** שהקדוש ברוך הוא בוחן מה קורה כעת עם האדם, באותה השעה. אם הרבה בתשובה, קיבל קבלה טובה זוכה... וקבלה אחת טובה יכולה להכריע את האדם לכף זכות ולזכותו בשנה טובה ומתוקה, והקבלה הטובה: **"תלמוד תורה כנגד כולם"**. להצטרף לשיעור תורה בקביעות. כי התורה גורמת לאדם כל טוב בזה ובבא.

והנה עומדים אנו בתפילה בימים הנוראים, ומבקשים מהשם יתברך: **"ובכן תן פחדך ה' אלוהינו על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת וייראוך כל המעשים..."** כאילו מצדנו סיימנו את מלאכתנו - מלאכת שמים. האם מלאים וגדושים אנו ביראת ה', עד שנעלה בראש דאגותינו, לבקש ולהתחנן על יראת שמים של אומות העולם? על זה עונה האדמו"ר בעל ה"דברי חיים" **מצאנו זצ"ל**: הגמרא במסכת בבא קמא (צ"ב:) אומרת, **"המתפלל על חברו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה"**. לפיכך, בשעה שאנו ואומות העולם - כולנו זקוקים ליראת שמים, מתחילים אנו בבקשה ותחינה על אומות העולם, כדי שנזכה להיענות מקודם, לזכות ליראת שמים...

והנה נסיים בזה שפעם באה קבוצת סוחרים בערב ראש-השנה לפני אחד הצדיקים וביקשו את ברכתו לשנה החדשה. אמר להם הצדיק: "אני מברך אתכם שתדברו אמת בשוק ולא בבית הכנסת". תמהו הסוחרים והמתינו שהרבי יפרש את דבריו. חיך הצדיק ואמר: "יש אנשים שמנהלים את משאם-ומתנם שלא באמונה ואינם דוברים אמת בעסקיהם. כשהם באים אחר - כך לבית הכנסת ואומרים **אשמנו, בגדנו, גזלנו** - נמצא שהם דוברים אמת. לכם אני מאחל, שתדברו אמת בשוק ותנהלו את עסקיכם ביושר ובאמונה, וממילא כשתאמרו בבית-הכנסת "אשמנו, בגדנו, גזלנו" - לא יהיה הדבר אמת..."

הליכות היים

בטעם שאין אומרים הלל בראש השנה

והגאון האדיר מרן רבי חיים קנייבסקי שליט"א כתב לי לתרץ, ח"ל: "הלל אין לומר אלא כשכבר קרה הנס", עכ"ל, ואתי שפיר.

והנה בעיקר הקושיא מדוע אין אומרים הלל בראש השנה, והרי אנו בטוחים שנצא זכאים, שהרי לכן מסתפרין וכו', מצאתי שכבר הקשו כן האחרונים, ולפי תירוצם יתורץ גם קושייתנו, למה לא נעשה להיפך, שנאמר הלל ולא נסתפר וכו'.

(א) הלבוש (או"ח סימן תקפ"א סעיף ד') תירץ, שאני הלל שהוא בשעת הדין ממש, שהרי בג' שעות הראשונות עיקר הדין, לכן אין אומרים הלל, אבל בערב ראש השנה, וכן בראש השנה אחר שיוצאין מבית הכנסת אנו בטוחים שיוציאונו זכאי, ע"כ.

(ב) בפרישה (או"ח סימן תקפ"ד סעיף א') תירץ שלגבי הלל דהוי שירה לא ניחא ליה להקב"ה לשמוע שירה, כיון שיש רשעים שנכתבים למיתה, לא ניחא ליה לשמוע שירה, כמאמר הגמרא (סנהדרין דף ל"ט ע"ב): "מעשי ידי טובעין ביים, ואתם אומרים שירה לפני", משא"כ לגבי שאר דברים. ע"כ.

ובשני תירוצים הללו יתורץ גם קושייתנו הנ"ל, ודו"ק היטב והבן.... מאת הרה"ג ר' **גמליאל הכהן רבינוביץ** שליט"א מו"צ בקהילתינו

בשו"ע או"ח (סימן תקפ"א סעיף ד') כתב: "מכבסין ומסתפרין בערב ר"ה". ע"כ. ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ה) כתב, ח"ל: "להראות שאנו בטוחין בחסדו יתברך שיוציא לצדק משפטנו" עכ"ל.

ומאידך כתב בשו"ע שם (סימן תקפ"ד סעיף א'): "אין אומרים הלל בראש השנה" ע"כ. וכתב במשנה ברורה שם (ס"ק א'): "לפי שספרי החיים והמתים פתוחים ואיך יאמר שירה, ואע"ג שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, מ"מ צ"ל ירא וחרד מאימת הדין, וע"י כך נזכר לזכות" עכ"ל.

ומה שכתב המשנה ברורה "ואע"ג שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין", כוונתו להקשות דהרי אנו מכבסין ומסתפרין בערב ר"ה, להראות שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, וכו"ל, וא"כ נאמר גם הלל? ועל זה מתרץ המ"ב ש"מ"מ צ"ל ירא וחרד מאימת הדין וע"י כך נזכר לזכות", וכוונתו דצריך גם להראות מצד אחד שאנו בטוחים שנצא זכאים בדין, ומצד שני צריך להיות ירא וחרד מאימת הדין, ולכן אין אומרים הלל.

אולם קשה לי דאולי נעשה להיפך, שנאמר הלל, ולאידך לא נסתפר ונכבס בערב ר"ה, וצ"ב.